

POSITION

AT UNDSKYLDE ELLER IKKE UNDSKYLDE

ER DET SPØRGSMÅLET?

MY MADSEN

Undskyld, at denne position ikke er med i temanummeret *Undskyld, Tidsskriftet Antropologi* nr. 80. Den passer jo slet ikke ind i temaet for dette nummer, *Teknologi*. Det er et brud på etiketten for temanumre, hvor læseren kan vælge specifikke temaer og fordybe sig i dem uden at blive forstyrret af alt muligt andet. Nu har jeg ødelagt det. Det er min fejl, og jeg undskylder for det. Tak til *Tidsskriftet Antropologi* for, at positionen måtte komme med alligevel.

Næh, hov! Det vil jeg ikke undskylde for! Jeg kunne ikke nå deadline til *Undskyld*, jeg har alt for travlt, fordi jeg skal leve op til alt for mange forventninger. Desuden er den akademiske verden en elite- og konkurrenceverden, hvor det forventes, at man har mulighed for at skrive uden at få løn for det. Forfattere burde få en undskyldning for alle de timer, de lægger *gratis*!

Men, vent lige lidt. Er undskyld-eller-ikke-undskyld egentlig det eneste spørgsmål? Kan man ikke udvide debatten lidt ved at spørge, hvorfor tingene er eller er blevet, som de er? Hvilke forestillinger om „rigtig“ og „forkert“ ligger der bag en undskyldningskontrovers? For når det kommer til undskyld, handler det jo faktisk om, *hvorfor* nogle og ikke andre har ret; ret til at blive hørt, ret til at være med, ret til at have ret og ret til at være „rigtig“ inden for de sociale sammenhænge, som en undskyld-eller-ikke-undskyld-kontrovers er opstået i. I det følgende vil jeg se nærmere på sådanne kontroverser med eksempel i sociale studiestartsforløb på videregående uddannelser i Danmark, nærmere bestemt Copenhagen Business School (CBS) og Københavns Universitet (KU).

Kontroverser over studiestart

Den offentlige bevågenhed på studiestart og rustursforløb starter så småt i 2015, da en kvindelig studerende fortæller *Djøfbladet* om sine oplevelser under intro-

turen på CBS.¹ Hun fortæller blandt andet, at „to af drengene skulle stå med en banan mellem deres ben ... to piger skulle så sætte sig på knæ og se, hvor langt de kunne få bananen ind i munden“, og at under en aktivitet „skulle drengene omtale kvinder som ludere ... kaldte de os for piger eller kvinder, så skulle de straffes ved at drikke“. Det, hun fandt anstødeligt, var den klare rangfordeling mellem kønnene, som disse aktiviteter insinuerede, hvor kvinder tydeligt havde lavere social rang end mænd.

I en efterfølgende undersøgelse på CBS viste det sig, at der mellem 2012 og 2014 havde været flere tilfælde, hvor studerende havde følt sig krænkede under studiestartsaktiviteter. Det fik uddannelsesdekanen på CBS, Lars Molin, til at igangsætte en skærpelse af regler og ledelsesmæssig involvering i aktiviteterne. „Jeg vil gerne understrege, at det her er et ledelsesansvar, og give en undskyldning over for de studerende, som har følt sig krænket,“ udtaler han til *Djøfbladet*.² Universitetet skal nemlig være tolerant og inkluderende og sikre, at alle studerende føler sig velkomne. I 2016 kom Lars Molins undskyldning i praksis til at forme sig som en række regler og skærpselser rettet mod de studerende. Der skal blandt andet være klare regler for alkohol, stoffer og sexistisk og anden krænkende adfærd; der indføres sanktioner som advarsel, karantæne fra studiet eller udsmidning fra studiet, hvis reglerne fremover overtrædes på introture; øget ledelsesfokus på introture; klar kommunikation af rammer og regler; bedre information til de nye studerende om formålet med intro og CBS' forventning til, hvordan man opfører sig på et universitet. De 25 studerende, der fungerede som introvejledere i 2015, får en påtale, men „... fremover falder hammeren for alle, som ikke følger reglerne,“ udtaler Lars Molin i en pressemeddelelse.³

I 2019 blev 25 studerende (introvejledere) bortvist fra CBS, efter at en (ny) medstuderende havde klaget over dem til ledelsen for at have overtrådt reglerne på rustur i forbindelse med en ølstafet.⁴ De ansvarlige rusvejledere beklagede, at det kom så vidt, da de havde modereret og tilpasset ølstafetten, så de mente, den overholdt reglerne. Introvejlederen Anders fortæller *Djøfbladet*:

Vi videreførte stafetten, fordi vi synes, at det var noget af det fede på vores eget introforløb. Vi sørgede for at købe en masse vand og sodavand, og vi har været meget omhyggelige med at sige, at det var frivilligt at deltage. Vi tænkte ikke, at det ville være et problem, når vi tog alle de forholdsregler og ellers var meget opmærksomme.⁵

Yderligere 44 studerende står til at skulle drages til ansvar i lignende sager. Desuden har CBS' ledelse – under modstand fra CBS' egen studenterorganisation – afkortet introforløbet og indført alkoholforbud for rusvejledere.⁶

Jeg lader lige dette tankevækkende billede på større inklusion og tolerance fra CBS stå. I stedet bevæger jeg mig videre til nogle af de studiestartsrelaterede undskyldninger og krænkelser på KU.

På KU starter det så småt i 2017, hvor sager med udklædningsfester kommer i søgelyset. Blandt andet de medicinstuderendes årligt tilbagevendende festindslag „Bar Mitzvah“ vækker kritik. Her påpeger antropolog Karen Lisa Salamon, at de medicinstuderende spiller på fordomme og latterliggørelse af minoriteter.⁷ Tidligere, i 2015, havde Salamon også kritiseret udklædningsaktiviteter i Institut for Antropologis studiestart for at bygge på klassiske fordomme – samme år som Afrodansk Forening klagede over de antropologistuderendes „blackfacing“ under studiestarten.⁸ Salamon pointerer et problem i, at KU er landets største kultur- og opdragelsesinstitution for de mennesker, der i fremtiden skal definere den demokratiske samtale og skal lytte til og forholde sig til anderledeshed, men at der tilsyneladende er et fravær af refleksion over, hvilken socialisering der egentlig foregår blandt de studerende. „Det virker, som om de studerende er uforberedte på, at de repræsenterer en institution og opbygningen af et professionsfællesskab, og det virker naivt,“ siger Salamon til *Uniavisen*.⁹

Sagerne fra KU tager rigtig fart i 2018, sandsynligvis hjulpet på vej af #MeeToo, der jo netop i løbet af 2017-18 blev en verdensomspændende bevægelse for opmærksomhed på krænkelser. I starten af september 2018 retter tre studerende uafhængigt af hinanden henvendelser til Juridisk Fakultets ledelse for at gøre opmærksom på deres forargelse over anstødelige stereotypiseringer i studiestartens udklædningsaktiviteter. Det får daværende prodekan, Stine Jørgensen, til at sende en intern mail til alle tutorer i studiestarten på jura, hvor hun gør dem opmærksom på problematikken og i henhold til fakultetets værdier om diversitet og ingen diskrimination opfordrer til, at de revurderer udklædningstemaerne. Herefter bliver de udklædningstemaer, som skabte forargelse – mexicaner, white trash, ghetto, indianer og church camp – ændret til hattefest, trailerpark, hiphop, det vilde vesten og sommerlejr.¹⁰

Men den egentlige eksplosion af bevågenhed kommer først, efter at jurist og direktør for tænketanken Justitia, Jacob Mchangama, senere samme måned poster prodekanens mail på sin Facebook-side.¹¹ I følgeteksten erklærer han, at der er tale om et reelt udklædningsforbud fra ledelsen, og han kritiserer både instituttet og KU for at svigte deres opdragende ansvar over for de studerende:

Det er efter min opfattelse et kæmpe svigt, at KU opfatter ‘inklusion’ og ‘diversitet’ som værdier, der bygger på selvcensur, og at de studerende ikke må krænkes og stødes. Universitet bør jo netop være et sted, hvor unge mennesker konfronteres med ideer og ytringer, som udfordrer dem, gør dem ukomfortable, provokerer dem og får dem til at tænke kritisk og selvstændigt.

Også jurist Leif Donbæk retter kritik mod Juridisk Fakultet og KU, idet han adresserer de studerende:

Vi er jurister, for pokker, vi lever af at krænke hinanden ... bliver man som jurastuderende stødt over, at nogle er klædt ud som indianere, er man på det forkerte studium. For man overlever ikke 20 sekunder i jobbet som jurist efter endt uddannelse. Med andre ord: Gør os alle og branchen en tjeneste. Drop ud.¹²

Sagen kører i flere medier, der refererer til KU's „udklædningsforbud“ og „kraftige påbud“,¹³ selv om der, som både Stine Jørgensen og daværende juraspeciale-studerende og folketingsmedlem Kristian Hegaard fremhæver, faktisk ikke var tale om noget sådant.¹⁴ Sagen om blandt andet de jurastuderendes udklædninger medfører dog, at der i 2019 bliver udarbejdet et opdateret praksiskodeks og skærpede retningslinjer for studiestartsaktiviteter på KU, hvor det blandt andet fremgår, at studiestarten skal understøtte en følelse af samhørighed med andre studerende såvel som med fakultetet og fagligheden; ikke overskride grænser eller krænke, men bygge på respekt og inklusion; give et realistisk billede af, hvad de (nye studerende) går ind til både fagligt og socialt.¹⁵

Jeg forlader her også KU-studiestartens krænkelses- og undskyldningsdebat, hvor der bemærkelsesværdigt nok egentlig aldrig bliver sagt undskyld til nogen, men i stedet bliver rettet megen og modstridende kritik hele vejen fra KU generelt ned til specifikke studerende.

Lad mig i stedet se på, hvordan disse kontroverser også kan forstås som mere end en ophedet debat om ret og uret.

Groteske ritualer og social oplæring

Sociale og socialiserende studiestarter kan anses som overgangs- og indvielsesritualer i en klassisk forståelse, hvor deltagerne indtager en ny position, som ritualet markerer (se blandt andet Dias & José Sá 2014; Carstensen 2013; Pedersen 1992; Sande 1996). Men som Victor Turner (1969) viser, er overgangsritualet ikke bare en markering. Det fungerer også oplærende i forhold til den nye position og de nye sociale sammenhænge. Det sker blandt andet gennem overdrevne eller groteske fremstillinger af det „rigtige“ og „forkerte“ (såsom rituelle monstre). Selv groteske scener i ritualer bekræfter derfor, hvilke måder at tænke, forstå og gebærde sig på, der er rigtige og forkerte. Hvis studiestart anses som ritual, kan selve aktiviteterne forstås som groteske fremstillinger af „rigtig“ og „forkert“ inden for den sociale kontekst. I forlængelse af dette viser Catrine Hasse (2008a, 2008b), hvordan der altid findes to pensa for studerende. Det ene handler om at tilegne sig det faglige stof, man præsenteres for i undervisningen. Det andet handler om at tilegne sig en

social form, hvor man agerer den faglige læring på den rigtige måde. Det er en social oplæring eller socioprofessionalisering, som foregår løbende gennem omgang med institutionen, undervisere og andre (ældre) studerende, både i undervisningen og i de sociale aktiviteter, som de studerende engagerer sig i.¹⁶

Når disse to teoretiske rammer bringes sammen, kan studiestartsaktiviteter forstås som groteske ritualer af oplæring i det socioprofessionelle. Begivenheder i en studiestart kan på den måde forstås som den rituelle, outrerede, synlige top af et socioprofessionelt isbjerg af implicitte og eksplicitte sociale normer og regler på uddannelsesinstitutionen. Det er måske nok lidt groft stillet op, ja, indrømmet. Men det er da tankevækkende, at fx CBS' ledelse bruger samme retorik over for de studerende, som de kritiserer de studerende for at bruge over for hinanden: Der er regler, du skal følge, ellers skal du straffes. Og hvis jeg fortsætter med at tænke højt, er det da også interessant, at de studerende bliver kritiseret for rituelt at rangere kvinder lavere end mænd på en institution, hvor kønsfordelingen af ansatte over ph.d.-niveau ligger på plus 75 procent mænd.¹⁷ Og på KU, hvor vi, som Salamon pointerer, jo netop har som mål ikke at være kulturstereotypiserende eller essentialiserende, er det så underligt, hvis rusvejledere præsenterer studenterkulturen og fagkulturen ved at arrangere aktiviteter, der ironiserer over og latterliggør essentialiserende og stereotypiserende repræsentationer gennem overdreven karnevalistisk udklædning? Og hvis man som Jacob Mchangama mener, at universitetet er det sted, den virkelig kritiske og analytiske vinkel på verden udspringer gennem provokation, er det så egentlig underligt, at rituel provokation finder sted netop på universiteter? Igen, dette er bare tanker, men med den rituelle forståelse i baghovedet er det tankevækkende tanker.

Kunne det være, at de studerende, der arrangerer aktiviteter og ikke føler sig stødt, hverken er naive eller hensynsløse, men derimod ekstremt *adaptive*? Studerende, der har luret ikke bare det faglige, men også det sociale pensum gennem omgangen med deres uddannelsesinstitution. Når CBS ønsker klar kommunikation af rammer og regler og bedre information til de nye studerende om, hvordan man opfører sig på et universitet, er spørgsmålet, om det ikke netop var det, de studerende fik gennem studiestartens aktiviteter – om end på en grotesk og anstødelig måde.¹⁸ Er de studerende egentlig så uforberedte på, at de repræsenterer en institution og et professionsfællesskab, som Salamon pointerer? Når man læser debatten om studiestartskontroverser, er det i hvert fald påfaldende, at intet er helligt for kritik på KU, hverken majoriteter eller minoriteter, ledelser, interne mails eller nye studerende (man kan så undre sig over, hvordan KU i praksis vil opfylde sit kodeks om samhørighed, respekt og inklusion, samtidig med at man vil give de studerende et realistisk billede af, hvad de går ind til). Er det, der mangler, refleksion over måske ikke kun, hvilken socialisering der foregår

blandt de studerende, men også, hvilken implicit og eksplicit *socioprofessionalisering* de studerende møder på deres uddannelsesinstitution?

Undskyld-kontroverser i studiestarten handler om meget mere end bare at bedømme, hvem der har ret eller ej, hvem der skal „droppe ud“ eller ej, hvem der skal „have med hammeren“ eller ej. Det handler også om, hvorvidt man egentlig ønsker at ændre på de dominerende sociale strukturer, der udgør socioprofessionalismen på en given uddannelse, på en given institution. Som sådan er det måske mindre interessant, når man ihærdigt griber ind og regulerer de studerendes studiestartsaktiviteter. Det interessante er, hvordan disse overdrevne og groteske aktiviteter relaterer sig til sociale og professionelle former, der er gennemgribende på uddannelsen: *hvorfor* nogle og ikke andre har ret; ret til at blive hørt, ret til at være med, ret til at have ret og ret til at være „rigtig“ inden for de sociale (og faglige) sammenhænge, kontroversen er opstået i.

Noter

1. Se blandt andet <https://www.djoefbladet.dk/artikler/2015/12/blowjoblege-og-strip.aspx> og <https://www.bt.dk/danmark/vanvittig-rustur-pigerne-skulle-paa-knae-og-se-hvor-langt-de-kunne-faa-bananen-ned>. Læst 6.4.2020.
2. <https://www.djoefbladet.dk/Artikler/2016/1/Gr%C3%A6nseoverskridende%20rustur%20f%C3%A5r%20konsekvenser.aspx>. Læst 6.4.2020.
3. <https://www.djoefbladet.dk/Artikler/2016/1/Gr%C3%A6nseoverskridende%20rustur%20f%C3%A5r%20konsekvenser.aspx>. Læst 6.4.2020.
4. <https://www.djoefbladet.dk/artikler/2019/12/cbs-studerende-smidt-ud-for--oe-lstafet.aspx> og <https://www.berlingske.dk/samfund/cbs-reaktor-efter-bortvisninger-nar-reglerne-abenlyst-ikke-er-blevet-samt> samt <https://www.berlingske.dk/samfund/bortviste-cbs-studerende-der-var-ikke-nogen-af-os-der-i-vores-vildeste>. Læst 16.4.2020.
5. <https://www.djoefbladet.dk/artikler/2019/12/cbs-studerende-smidt-ud-for--oe-lstafet.aspx>. Læst 16.4.2020.
6. <https://www.berlingske.dk/samfund/cbs-aendrer-introforloeb-efter-flere-uheldige-episoder-og-det-moeder>. Læst 16.4.2020.
7. Se beskrivelsen i de medicinstuderendes blad *MOK*: <http://mok.dk/wp-arkiv/web/50/mok08.pdf>. Læst 17.4.2020.
8. Foramtale: <https://uniavisen.dk/skal-de-laegestuderende-lov-lave-sjov-med-joeder-naar-de-holder-fest/> og <https://goldberg.nu/2020/02/karneval-som-anledning>. Læst 17.4.2020.
9. <https://uniavisen.dk/skal-de-laegestuderende-lov-lave-sjov-med-joeder-naar-de-holder-fest/>. Læst 17.4.2020.
10. <https://www.berlingske.dk/samfund/her-er-klagerne-der-satte-en-stopper-for-mexicanerfest-paa-koebenhavns>. Læst 17.4.2020.
11. <https://www.facebook.com/jmchangama/posts/10156710933854859>. Læst 17.4.2020.

12. https://www.berlingske.dk/kommentatorer/vi-er-jurister-for-pokker-vi-lever-af-at-fornaerme-hinanden.-sa-drop-de-nye_. Se eventuelt også Fristrup, Kristensen og Larsens (DPU) debatindlæg fra Forskerforum, november 2019, side 24-25. Læst 17.4.2020.
13. <https://www.dr.dk/nyheder/indland/koebenhavns-universitet-forbyder-kraenkende-udklaedning> og <https://www.kristeligt-dagblad.dk/debat/jacob-mchangama-universitet-gaar-langt-bekaempe-kraenkelse> og <https://www.berlingske.dk/samfund/ku-kritiseres-for-at-skrive-ind-over-for-indianer-og-mexicaner-udklaedning>. Læst 16.4.2020.
14. Se <https://www.berlingske.dk/samfund/her-er-klagerne-der-satte-en-stopper-for-mexicanerfest-paa-koebenhavns> og <https://www.bt.dk/debat/kristian-hegaard-indianer-udklaedning-er-kraenkende>. Stine Jørgensens mail kan ses i sin helhed her: <https://www.facebook.com/jmchangama/posts/10156710933854859>. Læst 16.4.2020.
15. https://uddannelseskaedling.ku.dk/docs/procedurer-og-retningslinjer/Retningslinjer_for_studiestart.pdf. Læst 16.4.2020.
16. Dog er dette ikke lig med, at der ikke finder diskrimination sted, for, hvis du ikke er med eller kan forstå ritualet „rigtigt“, ja, så er du udenfor. Og forståelse for ritualet beror på, i hvor høj grad man er del af majoritetens sociokulturelle forudsætninger eller ej.
17. <https://www.cbs.dk/cbs/profil/noegletal/koensstatistik>. Læst 16.4.2020.
18. Dette er ikke kun et udtryk for min egen analytiske grovhed. Siden studiestartskontroverserne på både CBS og KU har der været flere klagesager om sexism og diskriminering på videregående uddannelsesinstitutioner i Danmark. Se blandt andet her, hvor studerende skriver et åbent brev til dagbladet *Information* om sexchikane og kønsdiskrimination på Roskilde Universitet, Danmarks Tekniske Universitet, Københavns Universitet, Aarhus Universitet og Copenhagen Business School: <https://www.information.dk/indland/2018/02/studerende-bag-aabent-brev-rektorer-sexchikane-nationalt-problem>. Læst 16.4.2020.

Litteratur

- Carstensen, Gunilla
2013 Initiation Into Engineering. Stability and Change in Gender Orders. *International Journal of Gender, Science and Technology* 5(2):127-48.
- Dias, Diana & Maria José Sá
2014 Initiation Rituals in University as Lever for Group Cohesion. *Journal of Further and Higher Education* 38(4):447-64. Doi:10.1080/0309877X.2012.7222198.
- Hasse, Cathrine
2008a Learning and Transition in a Culture of Playfull Physicists. *European Journal of Psychology of Education* 23(2):149-64. Doi:10.1007/BF03172742.
2008b Cultural Body Learning. The Social Designation of Code-Curricula. In: T. Schilhab, M. Juelskjær & T. Moser (eds): *Learning Bodies*. Pp. 193-214. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Pedersen, Willy
1992 Overgangsritualer, liminalitet og rus. *Nordisk Alkoholtidsskrift* 9(2):98-108.
- Sande, Allan
1996 Rus som sekularisert ritual. *Norsk antropologisk tidsskrift* 7(4):302-11.
- Turner, Victor
1969 *The Forest of Symbols*. Ithaca: Cornell University Press.